

M.A. 3rd Semester Examination, 2019

SANSKRIT

PAPER –SAN-305

Full Marks : 40

Time : 2 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable

Illustrate the answers wherever necessary

प्रश्नानां सर्वेषामुत्तरं संस्कृतेनैव प्रदेयम्

1. यथेच्छं चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः — 2 × 4
- (क) के तावत् अयुतसिद्धपदार्थाः ?
- (ख) लिङ्गपरामर्श इत्यस्य कोऽर्थः ?
- (ग) व्यापारलक्षणं निरूप्यताम् ।

- (घ) अन्वयव्यतिरेकिहेतोः कति रूपाणि ? कानि च तानि ?
- (ङ) कति द्रव्याणि ? कानि च तानि ?
- (च) 'अन्त्यो नित्यद्रव्यवृत्तिर्विशेषः परिकीर्तितः' इत्यत्र 'अन्त्यो' इति पदस्य कोऽर्थः ?
- (छ) 'अथवा हेतुमन्निष्ठविरहाप्रतियोगिना' — व्याख्यायताम् ।
- (ज) व्याप्तेः प्रथमलक्षणे — अतिव्याप्तिवारणाय अवृत्तिशब्दस्य कीदृशः अर्थः ग्रहणीयः ।

2. यथेच्छं चतुष्टयं व्याख्येयम् —

4 × 4

- (क) साधकतमं करणम् ।
- (ख) हेतुत्रयम् ।
- (ग) असमवायिकारणम् ।
- (घ) "सन्निकर्षः साक्षात्कारिप्रमाहेतुः" ।
- (ङ) "येन सम्बन्धेन हेतुता, तेनैव सम्बन्धेन साध्यवदन्यावृत्तित्वं बोध्यम्" — व्याख्यायताम् ।
- (च) 'साध्यवदन्यश्च साध्यवत्त्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकथेदवान् । बोध्यः' — व्याख्यायताम् ।

- (छ) द्रव्यं गुणकर्मान्यत्वविशिष्टसत्त्वात् — इत्यत्र अव्याप्तिं प्रदर्श्य समाधानं क्रियताम् ।
- (ज) 'गुणवान् द्रव्यत्वात्' — इत्यत्र सिद्धान्तलक्षणसमन्वयः प्रदर्श्यताम् ।

3. यथानिर्देशं समाधेयम् —

8 × 2

- (क) केशवमिश्रसम्मतं प्रत्यक्षलक्षणम् उच्यताम् । प्रत्यक्षं कतिविधं भवति ? प्रत्यक्षस्य कारणं कतिविधम् ? सर्वमेतत् सोदाहरणम् आलोच्यताम् ।

अथवा

किं नाम अनुमानलक्षणम् ? तत्र व्याप्तिज्ञानस्य कीदृशी उपयोगिता ? परामर्शज्ञानस्य स्वीकारे किं तात्पर्यम् ?

- (ख) व्याप्तेः सिद्धान्तलक्षणमालोच्य । अभावश्च प्रतियोगिव्यधिकरणो-बोध्यः' इति वाक्यस्यार्थः वैशद्येनालोच्यताम् ।

अथवा

व्याप्तेः पूर्वलक्षणं निरूप्य "इदं ज्ञेयं वाच्यत्वात्" इति, सत्तावान् जातेः' चेति अनुमितिस्थलयोः सिद्धान्तलक्षण-समन्वयः प्रदर्श्यताम् ।